

СТРАТЕГІЇ АВТОНОМНОГО НАВЧАННЯ ЯК МЕТОДИЧНА ОСНОВА ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Є.С. Іжко, викладач

*Дніпропетровський національний університет залізничного
транспорту*

Розглянуто стратегії автономного навчання під час вивчення іноземних мов з точки зору їх ефективності та особливості їх класифікацій. Визначені та охарактеризовані базові стратегії навчання як невід'ємні складові успішного вивчення іноземної мови.

Ключові слова: *Стратегії навчання, ефективне автономне навчання, організація навчального процесу, самостійність.*

Рассмотрены стратегии автономного обучения при изучении иностранных языков с точки зрения их эффективности и особенности их классификации. Определены и охарактеризованы базовые стратегии обучения как неотъемлемые составляющие успешного изучения иностранного языка.

Ключевые слова: *Стратегии обучения, эффективное автономное обучение, организация учебного процесса, самостоятельность.*

The article is devoted to the problem of the classification of the learning strategies. The autonomous language learning strategies and the characteristics of their classifications are considered from the point of view of their effectiveness. The basic learning strategies are identified and described as integral components of successful language learning. Learning strategies are the thoughts and actions students engage in, consciously or not, to learn new information. The goal of

teaching learning strategies is to help students to consciously control how they learn so that they can be efficient, motivated, and independent language learners. This article presents twenty particularly useful learning strategies that teachers can introduce to their students. The goal of strategies instruction is to make students more aware of how they learn and how they can learn more efficiently and effectively. Strategic learning encourages students to take that responsibility and reflect on their own thinking process as well. Understanding the language learning process will encourage students' acquisition and critical analysis of language learning issues.

Keywords: *Learning strategies, effective autonomy learning, organization of learning process, independence.*

Постановка проблеми у загальному вигляді.

У сучасному світі виникають нові підходи у вивченні іноземних мов. Сьогодні навчання сприймається як процес, який триває протягом життя, необхідний для адаптації до нових умов і, отже, забезпечення особистого економічного та соціального успіху. Таке навчання припускає, що люди повинні «навчатися вчитися» та брати на себе відповідальність. Отже, надання студентам знань і навичок, що дозволяють їм ефективно самостійно регулювати свій процес навчання, стало однією з головних цілей вищої освіти. Стратегії навчання є важливою вимогою і невід'ємною частиною автономного навчання. У педагогічній теорії є чимало спроб класифікувати стратегії навчання й систематично їх описати. Складність полягає в різноманітності стратегій навчання. Виникає проблема вибору найбільш ефективних стратегій для вивчення іноземної мови.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Поняття «навчальні стратегії» у контексті самостійного навчання вивчалось такими зарубіжними і вітчизняними вченими як Венден А., Рубін Дж., О'Меллі Дж., Чамот А., Оксфорд Р., Ломпшер І., Біммель П., Рампілльн,

Янікова В., Любашенко О.В., Семенишин І.Є., Соловова Е.Н. [10, 8, 9, 7, 4, 5, 6, 1, 2, 3]

Зарубіжні педагоги вже давно використовують термін «навчальні стратегії». Інтерес до стратегій вивчення іноземних мов виник у 60-х роках 20-го сторіччя. А. Венден і Д. Рубін [10] були одними з перших вчених, які визначили поняття «навчальні стратегії» та запропонували їх класифікацію. А. Венден і Д. Рубін [10] розуміють стратегії як « будь-який набір дій, кроків, планів, які застосовують студенти для одержання, зберігання, доступу та використання інформації». Д. Рубін [10] поділяє стратегії на:

- безпосередньо стратегії навчання;
- комунікаційні стратегії;
- соціальні стратегії.

Любашенко О.В. [1] вперше в вітчизняній педагогіці проаналізувала феномен лінгводидактичної стратегії як предметної галузі методики навчання на підставі суб'єктно-діяльнісного підходу та розробила концептуальні засади для цілісних координованих методичних систем на базі стратегічного проектування.

Семенишин І.Є. [2] обґрунтовує фактори, які впливають на формування ефективних навчальних стратегій у процесі опанування студентами іншомовної комунікативної компетенції.

Мета статті – розглянути різні класифікації стратегій навчання та виявити найбільш ефективні стратегії для вивчення іноземної мови.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Не можна не погодитися з думкою Соловової, що «для досягнення якісного результату самостійної роботи по засвоєнню мовного матеріалу недостатньо спиратися тільки на внутрішні резерви студентів – учням необхідно також оволодіти певними стратегіями, складовими основи процесу усвідомленого автономного вивчення іноземної мови.». [3, с.129] Відповідно теорії Біммеля [4], стратегія навчання – це план (психічної) дії для досягнення мети.

Термін спирається на центральний пункт когнітивної теорії, а саме, що людина має допитливий розум, який свідомо конструює ідеї, плани, тощо. [6, с. 21]

З педагогічної і дидактичної точки зору докладне визначення поняття «стратегії навчання» пропонують Біммель і Рампілльон. [5, 53] Вони визначають стратегії навчання таким чином:

1. Навчальна стратегія - це план студента. Оскільки плани, як правило, усвідомлені, їх можна включати у зміст заняття. Набуті стратегії навчання можуть бути автоматизовані, лише інтенсивно виконуючи вправи.
2. План студентів включає в себе (психічні) дії, які необхідно виконати, щоб досягти відповідної певної мети.
3. Щоб скласти відповідну стратегію навчання, студенти повинні чітко уявляти свою власну навчальну мету.

Оксфорд [9] визначає стратегії навчання, як "конкретні дії, поведінку або підхід, який використовується для поліпшення власного навчання".

Можна виділити наступні функції стратегій навчання:

1. Ефективне навчання.
2. Мотивація і самовпевненість.
3. Незалежність.

Коли студенти починають розуміти процес свого власного навчання та можуть відтворювати контролювання над цим процесом, вони намагаються взяти на себе відповідальність за своє власне навчання. Така майстерність у регулюванні власного навчання є показником успішних студентів. Студенти, які мислять та працюють стратегічно більш мотивовані до навчання та мають більше впевненості в своїх здібностях. Тому вони готові працювати самостійно.

Цікавим для нашого дослідження вважаємо класифікацію стратегій Рампілльона і Біммеля [5]. Вони поділяють навчальні стратегії на прямі (когнітивні) і непрямі стратегії.

Прямі (когнітивні) стратегії мають справу безпосередньо з навчальним матеріалом.

Непрямі стратегії мають справу з засобами навчання (коли?, що?, де?, як?), з почуттями, які пов'язані з навчанням (афективні стратегії) і з соціальною поведінкою (соціальні стратегії).

Рампілльон [5] поділяє прямі стратегії на:

- а) стратегії пам'яті,
- б) стратегії мовної обробки.

Непрямі стратегії навчання Рампілльон поділяє на:

- а) стратегії для регулювання власного навчання,
- б) афективні стратегії навчання,
- в) соціальні стратегії,
- г) стратегії використання мови.

Стратегії для регулювання власного навчання включають в себе:

- зосередження на власному навчанні – треба відключати заважаючі чинники і намагатися зорієнтуватися,
- організація та планування свого навчання – треба визначати свої власні цілі навчання, з'ясувати свої наміри і визначати, як можна навчатися,
- контроль і оцінювання власного навчання – треба контролювати навчальний процес, досягнення цілей навчання, робити висновки для майбутнього навчання

Афективні стратегії навчання за теорією Рампілльона включають наступні аспекти:

- вираження та реєстрація почуттів – реєструються сигнали тіла, використовуються Checkliste, ведеться щоденник навчання, обговорюються почуття,
- зменшення стресу (відпочинок, прослуховування музики, сміх)
- пошук натхнення (заохочення, подолання перешкод).

До соціальних стратегій навчання відносяться:

- постановка питань – звернутися за роз'ясненнями, запитати, чи є мовні

твердження вірними, попросити корекції,

- співпраця – студенти вчаться один з одним, звертаються за допомогою до компетентних носіїв мови,

- перевтілювання – ставити себе на місце інших, співпереживати, розвивати розуміння чужої культури.

До стратегій використання мови відносить Рампілльон:

- використання попередніх знань - формуються і перевіряються гіпотези, із контексту визначаються значення,

- стратегії компенсації - перехід на рідну мову, прохання про допомогу (Як це сказати по-німецьки?), використання міміки і жестів, описів та синонімів) [5, с.64-66]

Оксфорд [9] розділяє стратегії навчання також на прямі і непрямі стратегії. Потім вони розділяються на шість груп.

До прямих стратегій навчання відносяться:

- стратегії пам'яті,
- когнітивні стратегії навчання,
- стратегії компенсації,

Серед непрямих стратегій навчання:

- афективні стратегії,
- соціальні стратегії,
- метакогнітивні стратегії навчання.

Стратегії пам'яті допомагають під час пошуку та зберігання інформації і використовують такі підходи, які потребують нашої пам'яті. Мова йдеться, наприклад, про мнемотехнічні засоби, скорочення, рими, візуалізацію, рух і т.д.

Когнітивні стратегії навчання працюють з мовою за допомогою міркування, збору, обробки та зберігання інформації. Вони дозволяють студентам рецептивно і продуктивно використовувати мову.

Стратегії компенсації створюють можливість спілкування, незважаючи на мовленевий дефіцит. Людина винаходить контекст або використовує, наприклад, синоніми.

Афективні стратегії допомагають контролювати емоції, здатність людини сприймати свої власні настрій і почуття.

Метакогнітивні стратегії виступають як контрольні механізми для навчального процесу. Вони включають в себе планування, спостереження, підготовку і перевірку навчального процесу. (Наприклад, організація учбового матеріалу, моніторинг власних помилок та само оцінювання).

Ми згодні з думкою Біммеля та Рампільона [5], що стратегії навчання повинні бути невід'ємною частиною заняття з вивчення іноземної мови, а саме:

- завдяки постійному обміну думок, які підходи студенти використовують, щоб виконати завдання,
- завдяки спрямованому тренуванню нових навчальних стратегій,
- завдяки новим завданням, в яких студенти можуть експериментувати з новими стратегіями. Іншими словами: по-новому повинно бути переглянуто співвідношення «чого?» (німецький як іноземна мова) з «як?» (вивчати, як можна оволодіти мовою та ефективно її використовувати).

Конкретна можливість змінити співвідношення «чого?» з «як?» полягає в розробці учбових матеріалів таким чином, щоб студенти не тільки вивчали іноземну мову, але й вивчали, як вони можуть робити це ефективно. На основі класифікацій, ми обрали, на нашу думку, головний мінімум стратегій, з якими обов'язково повинен ознайомлюватися кожен студент для успішного вивчення іноземної мови.

Ми підготували список часто використовуваних та ефективних стратегій, які згруповані таким чином, щоб легко поступово інтегрувати їх в навчальний процес. Студенти можуть використовувати ці стратегії, щоб поліпшити свої навички читання, письма, говоріння, майстерність у вивченні граматики та збільшити свій словниковий запас.

Ми розділили 20 стратегій на дві категорії: метакогнітивні стратегії та (“Task-Based”) стратегії. Метакогнітивні стратегії можуть використовуватися практично для будь-яких завдань та основані на відображенні мислення. (“Task-Based”) більше визначаються специфікою завдання та ресурсами студента.

Метакогнітивні стратегії – це загальні стратегії, які допомагають успішно та ефективно проходити всі фази самоконтролю в процесі автономного навчання, а саме:

1. Фазу старту.
2. Фазу планування.
3. Фазу управління та контролю.
4. Фазу підсумку.

Метакогнітивні стратегії:

1. Організація/Планування (створення послідовного плану, постановка мети та головних задач, планування виконання завдання).
2. Управління (визначення індивідуального ефективного способу навчання, створення умов, які допоможуть вчитися, пошук можливостей для практики, зосередження уваги на завданні).
3. Контролювання (перевірка успіху виконання завдання, перевірка розуміння іноземної мови та правильного використання іноземних слів).
4. Оцінювання (оцінювання результатів виконаного завдання, оцінювання стратегій, використаних під час виконання завдання, вибір найбільш ефективних стратегій).

Ці метакогнітивні стратегії відповідають процесу, який студент кожен раз проходить, виконуючи будь-яке завдання. Що я буду робити перед тим, як я почну? (Організація/Планування) Що я роблю під час виконання завдання? (Управління) Як мені впевнитися, що я вірно виконую завдання? (Контролювання) Що я роблю після того, як закінчу виконувати завдання? (Оцінювання).

(“Task-Based”) стратегії зосереджені на тому, як студенти можуть використовувати свої власні ресурси, щоб вчитися найбільш ефективно. Ми розділили їх на чотири категорії:

1. Стратегії пам'яті.
2. Організаційні стратегії.
3. Особистісно-орієнтовані стратегії.
4. Когнітивні стратегії.

Стратегії пам'яті:

1. Використання попередніх знань (асоціації).
2. Висновки або припущення з контексту (читання між строками, логічні домислення).
3. Створення аналогій (використання власного лінгвістичного досвіду в іншій мові (включаючи рідну мову) в порівнянні з матеріалом мови, яка вивчається)

Організаційні стратегії:

1. Шаблони (використання правил, моделей, створювання власних правил).
2. Нотатки (графічне зображення інформації, запис важливих слів та ідей).
3. Резюме (письмові або усні висновки стосовно вивченої інформації).
4. Вибіркова увага (зрозуміти суть: ключові слова, певні структури (граматичні, лексичні), фрази або головні ідеї).
5. Використання додаткових ресурсів (словники, інтернет, підручники, тощо)

Особистісно-орієнтовані стратегії:

1. Спирання на внутрішні ресурси (визначення власного стиля навчання, вираження та реєстрація почуттів, щоденник навчання, уміння відпочивати, пошук натхнення.
2. Співпраця (працювати разом з іншими студентами, з викладачем, мати можливість зворотнього зв'язку)
3. Ролева гра (перевтілювання, програвання різних ролей).

Когнітивні стратегії:

1. Стратегії читання.

2. Стратегії письма.
3. Стратегії аудіювання.
4. Стратегії говоріння.

Слід підкреслити, що в процесі навчання ці стратегії не чітко розмежовані. Ряд стратегій часто може використовуватися одночасно або послідовно. Але розглядання і вивчення кожної стратегії окремо дає можливість студентам проаналізувати своє власне навчання, сформувати навички організації навчального процесу та таким чином стати самостійними в прийнятті рішень стосовно свого навчання.

Література

1. Любашенко О.В. Лінгводидактичні стратегії навчання української мови студентів неспеціальних факультетів вищих навчальних закладів: автореф. дис... д-ра пед. наук: 13.00.02 / Нац. пед. ун-т ім. М.П.Драгоманова. — К., 2008. — 44 с. — укр.
2. Семенишин І.Є. Навчальні стратегії у вивченні англійської мови як методична проблема // Наукові записки. Серія: Педагогіка, 20011. - № 2.,с.156 -159
3. Соловова Е.Н. Автономия учащихся как основа современной модели образования и развития личности // Сб. науч. ст. Таганрог, 2004. 247 с. С. 120-130.
4. Bimmel, P. Lernstrategien im Deutschunterricht In: Fremdsprache Deutsch. Nr. 1, S. 4-11
5. Bimmel P. / Rampillion U.: Lernautonomie und Lernstrategien, München: Langenscheidt, 2000, ISBN 3-468-49651-6
6. Janikova, V. : Didaktik des Deutschen als Fremdsprache, Anmerkungen zu aktuellen Themen mit Aufgaben zum reflektierten Selbststudium, MU Brno, 2005, ISBN 80-210-3782-2
7. LOMPSCHER, J. : Lernstrategien: Zugänge auf der Reflexions- und Handlungsebene. In LLF-Berichte (Bd. 9), S. 114-129). Potsdam: Universität Potsdam, 1994 Fachdidaktische Überlegungen. Schneider Verlag Hohengehren: Baltmannsweiler 2002
8. O'Malley J. M. , Chamot A. U. Learning strategies in second language acquisition. Cambridge: Cambridge University Press, 1990. – 340p.
9. Oxford R. Language learning strategies: What every teacher should know. – Boston: Heinle & Heinle, 1990. – 342p.
10. Wenden, A. and Joan Rubin (1987) Learner Strategies in Language Learning. New Jersey: Prentice Hall